

Andere tijden

Het verzoek was niet ongebruikelijk. Of ik eens wilde meedenken over de marktwerking op een bepaalde markt. "Hoe kijkt u aan tegen het begrip *level playing field* op deze markt?" De ambtenaar in kwestie worstelde met de vraag of er op de betreffende markt sprake was van voldoende concurrentie en hoe je dat moest duiden. En of de overheid zou moeten ingrijpen. En hoe zo'n interventie er dan uit zou kunnen zien. Allemaal vragen waarop een geofend industrieel econoom betrekkelijk snel een gefundeerd antwoord heeft. Maar dat hield ik voor me. De tijden zijn veranderd.

Jaar in jaar uit krijgen Nederlandse universiteiten minder overheidsgeld voor het doen van fundamenteel wetenschappelijk onderzoek, en voor het verzorgen van academisch onderwijs. Het huidige kabinet is niet van plan deze trend om te buigen. Het flankerende mantra is steevast dat universiteiten meer vraaggestuurd moeten werken zodat ze meer en meer op eigen benen kunnen staan. Voor het fundamenteel onderzoek is dat ten principale onmogelijk. Er bestaat immers geen markt voor. Daarvoor is het een te onzekere activiteit. En het intellectuele eigendomsrecht op fundamentele onderzoeksresultaten is ook nauwelijks te beschermen. Fundamenteel onderzoek is een schoolvoorbeeld van een publiek goed dat door de overheid moet worden voortgebracht. Gemeten naar de uitgaven aan fundamenteel onderzoek, als percentage van het BBP, zijn er veel landen om ons heen die deze economische wetmatigheid een stuk ruimhartiger in praktijk brengen.

Op het gebied van academisch onderwijs ligt dat anders. De kennis die een universiteit daarvoor in huis heeft, is gemakkelijk te vermarkten. En dat doen ze ook. Buitenlandse studenten worden en masse geronseld. Hun entreeprijs tot

ons hoger onderwijs ligt niet zelden een factor zes hoger dan dat van hun Nederlandse *peers*. Zoals verschillende passagiers in hetzelfde vliegtuig zelden of nooit voor hetzelfde geld reizen, zo hebben verschillende studenten in dezelfde collegezaal vaak genoeg een verschillend collegegeld betaald. Selectie aan de poort zorgt er voor dat de kwaliteit van de studentenpopulatie gehandhaafd blijft of zelfs toeneemt. Maar er is meer. *Life long learning*, een onderwerp dat ook aan bod komt in het nieuwe examenprogramma, opent de collegezalen voor de beroepsbevolking. Beleidsambtenaren, docenten, bankmedewerkers, noem maar op; allemaal komen ze op herhaling, sommigen uit nieuwsgierigheid, anderen omdat het moet, en weer anderen omdat de arbeidsmarkt hen daartoe aanzet. Op de bij- en nascholingsmarkt pikken universiteiten steeds meer grantjes mee. En dat zien ze in Den Haag graag.

De universiteit als *profit center*. Het is wel even wennen. Markten zullen grondig en in alle zakelijkheid worden afgestruind, op zoek naar mogelijkheden om het eigen vermogen op pijl te houden. Toch behoren universiteiten er geen winst op na te houden. Het eigen vermogen moet telkens worden aangewend voor het behouden en vergroten van hun comparatief voordeel: het verrichten van fundamenteel onderzoek en het verzorgen van academisch onderwijs, inclusief het opleiden van toekomstige docenten. In onderwijsland zijn zij het kapitaal waar het om draait; het echte eigen vermogen.

De opgelegde nieuwe zakelijkheid blijft niet zonder gevolgen. De tijd dat de overheid informeel aan kon kloppen voor een informeel advies ligt achter ons, met alle bijkomende transactiekosten vandien. Door de alsmaar toeneemende budgettaire krapte worden universiteiten gedwongen om zich meer en meer te beperken tot hun twee kerntaken. Voor alles wat daarbuiten valt

wordt de rekening gepresenteerd. Die strategie is een lang leven beschoren, want inhoudelijk hebben universiteiten geen gelijken in de markt. Die zullen ook nooit ontstaan; een markt voor fundamenteel onderzoek bestaat immers niet. En je moet weer mensen in huis hebben die dat kunnen om academisch onderwijs te kunnen aanbieden.

Een onderhoud was mogelijk. Op korte termijn kon ik twee uur vrijmaken. Twee kostbare uren die ik dan niet kon besteden aan mijn kerntaken. Tegen een marktconform tarief. Door ons te bepalen, want de markt brengt geen fundamentele kennis voort. En vooraf te betalen, zonder garantie op succes. Zodoende kan ik weer een conferentiebezoek van een promovendus betalen. Linksom of rechtsom, kennis zal duur betaald blijven worden.

Jeroen Hinloopen,

Jeroen Hinloopen, Hoogleraar Economie en directeur onderwijs van de Amsterdam School of Economics, Universiteit van Amsterdam.

Reacties naar: J.Hinloopen@uva.nl

